

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Ірина Андрощук,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики
трудового і професійного навчання
Хмельницького національного університету*

КЛЮЧОВІ

СЛОВА: педагогічна взаємодія, учитель трудового навчання, викладач вищого навчального закладу, опитування, респондент, студенти.

Реферат

У статті акцентовано увагу на важливості налагодження конструктивної педагогічної взаємодії в освітньому процесі та необхідності вивчення процесу підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної взаємодії. Висвітлено результати опитування вчителів трудового навчання, викладачів вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку майбутніх вчителів трудового навчання й студентів. Зазначено, що респонденти характеризуються різним стажем роботи, науковим званням, рівнем підготовки. Для глибшого вивчення стану підготовки майбутніх вчителів здійснено аналіз характеристик респондентів, які брали участь в опитуванні. Встановлено, що значна кількість учителів трудового навчання, які працюють у загальноосвітніх навчальних закладах, не мають відповідної педагогічної освіти. За результатами опитування з'ясовано, що викладачі вищих навчальних закладів недостатньо усвідомлюють значення і суть педагогічної взаємодії в освітньому процесі, не використовують ефективні технології професійної підготовки студентів, які забезпечують формування готовності майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної взаємодії. Виявлено основні причини, які не дають змогу ефективно здійснювати конструктивну педагогічну взаємодію на засадах співпраці під час підготовки майбутніх вчителів трудового навчання: недостатній рівень знань про педагогічну взаємодію та особливості її налагодження; невміння організувати співпрацю; відсутність потреби в налагодженні педагогічної взаємодії; невміння аналізувати свої дії та вчинки і робити відповідні висновки по усуненню недоліків у професійній діяльності. З'ясовано, що важливими умовами, котрі сприятимуть налагодженню педагогічної взаємодії, на думку студентів і педагогів, є спрямування педагогічних практик на набуття досвіду педагогічної взаємодії; використання сучасних педагогічних технологій; вивчення спекурсу. З'ясовано, що думки студентів і педагогів дещо різняться, що пояснюється їхніми характеристиками та умовами навчання і професійної діяльності.

Постановка проблеми. Кардинальні зміни в освітній галузі «Технологія» висувають високі вимоги до особистісних та професійних якостей майбутнього вчителя трудового навчання. Крім високого рівня технологічної культури, широкої технічної ерудиції, технічного світогляду, активності, креативності він повинен уміти здійснювати конструктивну педагогічну взаємодію на суб'єкт-суб'єктній основі. Це допоможе уникнути конфліктних ситуацій в педагогічній діяльності, організувати конструктивну співпрацю з іншими учасниками навчально-виховного процесу. Цілком очевидно, що зазначені якості та вміння мають ґрунтуватися на глибокій професійній компетентності вчителя і власному досвіді студента під час його

включення до педагогічної взаємодії у процесі професійної підготовки. Відтак, постає необхідність у визначенні готовності вчителів трудового навчання до педагогічної взаємодії та з'ясуванні проблем, що знижують ефективність підготовки майбутніх фахівців до педагогічної взаємодії у вищих навчальних закладах.

Аналіз досліджень і публікацій. Ідеї організації конструктивної педагогічної взаємодії у навчально-виховному процесі розкрито в працях відомих українських педагогів: Г. Вашенка, А. Макаренка, В. Сухомлинського. У контексті навчального співробітництва цю проблему досліджують: Х. Лійметс, В. Ляудіс, А. Маркова, О. Петровський, Д. Фельдштейн та інші. Теоретичні аспекти соціальної та освітньої

взаємодії обґрунтовано в дослідженнях провідних науковців у галузі педагогічної психології – Ш. Амонашвілі, Л. Виготського, Д. Ельконіна, О. Леонтєва. Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії як полісистеми розглянуто у працях Г. Андреевої, О. Бодальова, Л. Велитченко, А. Добровича, М. Кагана, В. Куніциної, Б. Ломова, Є. Мелібруди. Психологія діалогу висвітлена у працях Г. Балла, М. Бахтіна, А. Брушлинського, І. Васильєва, Г. Кучинського, Л. Радзіховського. Міжособистісний характер стосунків і комунікації розглядався у працях Б. Ананьєва, І. Андреева, Л. Божовича, О. Киричука, Я. Коломінського, В. М'ясищева, М. Обозова, Л. Руденко та ін.

Питання вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання досліджували О. Білоблоцький, В. Дідух, Р. Захарченко, Ю. Кирильчук, О. Коберник, Г. Левченко, В. Сидоренко, В. Соловей, Г. Терещук, С. Ткачук, Л. Оршанський, Д. Тхоржевський та ін.

Про необхідність якісного виконання вчителем трудового навчання фахових обов'язків під час здійснення педагогічної взаємодії зазначає В. Соловей [2]. С. Ткачук наголошує, що вчитель трудового навчання має бути своєрідним транслятором національної культури і духовних традицій українського народу [1, с. 214]. Відповідно, передача надбань культури, традицій здійснюється у ході педагогічної взаємодії. Тому постає необхідність у вивченні готовності вчителів трудового навчання до педагогічної взаємодії та визначенні причин зниження ефективності формування готовності у майбутніх фахівців в умовах навчання у вищому навчальному закладі.

Метою статті є вивчення, аналіз та узагальнення готовності вчителів трудового навчання до педагогічної взаємодії й виявлення причин, що не дають змоги ефективно здійснювати професійну

підготовку майбутніх фахівців до педагогічної взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Для вирішення поставленої мети було використано *методи*: вивчення навчально-методичної документації, усне й письмове опитування (методика діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі, методика діагностики стратегій взаємодії, методика діагностики ефективності педагогічних комунікацій, методика дослідження ціннісних орієнтацій у взаємодії – О.Єршової), спостереження, математичні методи обробки даних. З метою всебічного вивчення означеної проблеми в опитуванні взяв участь 1281 респондент: 120 вчителів трудового навчання; 154 викладачі вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку майбутніх вчителів трудового навчання та технологій; 1007 студентів.

Вивчення означеної проблеми відбувалося таким чином: 1) визначення характеристик викладачів вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку майбутніх учителів трудового навчання; 2) виявлення інформованості студентів, учителів трудового навчання, викладачів вищих навчальних закладів щодо суті педагогічної взаємодії; 3) установа основних проблем, які перешкоджають, та чинників, що дають змогу ефективно здійснювати педагогічну взаємодію в освітньому процесі; 4) визначення готовності студентів до педагогічної взаємодії; 5) аналіз одержаних результатів та їх математичне опрацювання.

Зазначимо, що в дослідженні брали участь респонденти, різні за своїми характеристиками. Викладачі вищих навчальних закладів, які здійснюють професійну підготовку майбутніх учителів трудового навчання, та вчителі характеризуються неоднаковим педагогічним стажем та науковими званнями. Зокрема, виявлено, що стаж роботи в більшості викладачів вищих навчальних закладів (29,22 %) складає від 10 до 15 років; зі стажем

від 5 до 10 років визначено 17,53 % викладачів. У 11,69 % опитаних стаж становить від 1 до 5 років. Серед них 67,5 % викладачів мають наукове звання, з них: 52,6 % – доценти; 14,94 % – професори. Отже, у вищих навчальних закладах здійснюють підготовку майбутніх учителів трудового навчання викладачі з різним стажем роботи, та переважна більшість їх має науковий ступінь і вчене звання.

З метою всебічного вивчення підготовки майбутніх фахівців та виявлення проблем, які виникають щодо налагодження педагогічної взаємодії у професійній діяльності вчителів трудового навчання, нами теж було проаналізовано їхні характеристики. Зокрема, встановлено, що 24,17 % учителів трудового навчання не мають відповідної освіти. Переважна їх більшість є технологами легкої промисловості (48,27 %) і вчителями фізичного виховання (37,93 %). Представників інших професій на посаді вчителя трудового навчання – 13,8 %. Стаж роботи більшості вчителів (27,5 %) становить 10 – 15 років. Значна кількість учителів трудового навчання (21,66 %) має стаж роботи від 5 до 10 років. Від 15 до 20 років мають стаж 18,33 % опитаних.

Важливим етапом у ході нашого дослідження було виявлення розуміння респондентами суті поняття «педагогічна взаємодія». Як показали результати опитування, лише 44,81 % викладачів вищих навчальних закладів та 42,5 % вчителів трудового навчання загальноосвітніх навчальних закладів знають семантику поняття «педагогічна взаємодія». Правильну відповідь щодо значення означеного поняття навели 53,04 % студентів 1–3 курсів та 51,72 % студентів 4–5 курсів. Аналіз результатів опитування дав змогу виявити незначну тенденцію до зниження кількості студентів на старших курсах, які правильно розуміють значення поняття «педагогічна взаємодія». Це ми пояснюємо відповідним

впливом ідей, думок викладачів вищих навчальних закладів на їх розуміння цього поняття й небажанням студентів самостійно з'ясувати його суть. В цілому виявлено, що 53,24 % респондентів мають уявлення щодо поняття «педагогічна взаємодія» та механізмів її налагодження.

Лише 47,51 % студентів 1–3 курсів та 62,07 % студентів 4–5 курсів вважають, що під час їхнього навчання у вищому навчальному закладі викладачі налагоджують з ними педагогічну взаємодію. Іншу думку мають викладачі: 85,0 % опитаних вказали на реалізацію педагогічної взаємодії у професійній підготовці фахівців. Результати опитування студентів і викладачів стосовно стратегій, закладених в основу взаємодії, теж відрізняються. Так, студенти вказали на організацію педагогічної взаємодії на засадах співробітництва (71,8 %), водночас, співробітництва і суперництва (18,47 %), стихійно (8,44 %), лише суперництва (2,29 %). Викладачі зазначили про використання у навчально-виховному процесі стратегії співробітництва (82,5 %) та поєднання співробітництва і суперництва (17,5 %). Такі розбіжності пояснюються недостатнім рівнем знань про педагогічну взаємодію й неоднозначне її трактування.

Цікавими у контексті нашого дослідження є думки педагогів щодо суб'єктів педагогічної взаємодії. Зокрема, результати опитування свідчать про необхідність поглиблення їхніх знань про суб'єкти педагогічної взаємодії. Так, головними суб'єктами педагогічної взаємодії викладачі та вчителі трудового навчання визначили педагогічний і учнівський (студентський) колективи й батьків (47,5 %); вчителя та учнів (студентів) (35, 0 %); вчителя, учнів (студентів) і батьків (17,5 %). Зауважимо, що не було враховано таких суб'єктів педагогічної взаємодії, як представники адміністрації навчального закладу, органів управління освітою, громадських організацій,

потенційні роботодавці тощо. Таким чином, можна стверджувати про певну односторонність у здійсненні педагогічної взаємодії.

Не дивлячись на відсутність у всіх респондентів чітко сформованого розуміння суті поняття «педагогічна взаємодія», важливим засобом підвищення мотивації та результативності професійної підготовки майбутні вчителі трудового навчання вважають уміння викладача вищого навчального закладу здійснювати педагогічну взаємодію (4, 59 % студентів 1-3 курсів та 79,31 % студентів 5 курсів).

Водночас, 87,5 % педагогів відзначили, що завдяки ефективному здійсненню педагогічної взаємодії можна підвищити свій авторитет: 7,5 % вибрали відповідь «інколи»; 2,5 % - «ні» та 2,5 % опитаних вагалися з відповіддю. Варто відмітити, що існують певні об'єктивні чинники, котрі знижують значення педагогічної взаємодії в освітньому процесі (низький соціальний статус вчителя трудового навчання, відсутність матеріально-технічного та методичного забезпечення, низька заробітна плата).

З метою визначення ефективності професійної підготовки студентів, під час опитування було визначено дієвість методів та форм педагогічної взаємодії. Найбільш ефективними було визначено методи формування поглядів і обміну інформації (58,08 %), методи організації діяльності (25,14 %), методи стимулювання оцінки та самооцінки (16,78 %).

Основними формами, що сприяють формуванню готовності до педагогічної взаємодії, студенти визначили: педагогічну практику 33,52 % (1–3 курси) та 36,85 % (4–5 курси); самоосвіту 30,02 % (1–3 курси) та 31,03 % (4–5 курси); тренінги, круглі столи 13,63 % (1–3 курси) та 17,46 % (4–5 курси). Педагоги виокремили заходи, що сприяють ефективній підготовці до педагогічної взаємодії: вивчення спецкурсу – 20,78 % (викладачі ВНЗ) і 35,83 % (вчителі трудового

навчання); педагогічну практику – 18,18 % (викладачі ВНЗ) та 25, 84 % (вчителі трудового навчання); тренінги й круглі столи – 18,83 % (викладачі ВНЗ) та 20,83 % (вчителі трудового навчання). Таким чином, за результатами опитування, ефективними формами підготовки вчителів трудового навчання до педагогічної взаємодії, на думку респондентів, є: педагогічна практика (32,16 %), самоосвіта (27,55 %), участь у тренінгах, круглих столах (16,32 %) і вивчення спецкурсу (15,53 %).

У ході опитування виявлено проблеми, що знижують ефективність здійснення педагогічної взаємодії. Основними причинами, які не дають змогу ефективно здійснювати конструктивну педагогічну взаємодію на засадах співпраці, є: недостатній рівень знань про педагогічну взаємодію та особливості її налагодження (20,37 %); невміння організувати співпрацю (17,72 %); відсутність потреби у налагодженні педагогічної взаємодії (16,78 %); невміння аналізувати свої дії і вчинки та робити відповідні висновки щодо усунення недоліків у професійній діяльності (16,01 %).

Виявлено дещо різні точки зору студентів та педагогів відносно визначення основних проблем, що виникають під час налагодження педагогічної взаємодії. Так, для ефективного здійснення педагогічної взаємодії лише вчителі трудового навчання зазначили необхідність прикладу для наслідування (11,32 %). Відтак, можна зробити висновок про репродуктивний характер їхньої діяльності. Водночас, учителі трудового навчання вважають, що в них достатній рівень культури для забезпечення належного рівня педагогічної взаємодії. Інші респонденти, хоча й вказали необхідність у відповідному рівні культури, але в незначній кількості.

Під час проведення опитування респондентам було запропоновано проранжувати за ступенем важливості умови, які сприятимуть налагодженню педагогічної

взаємодії в освітньому процесі.

Найбільш важливими умовами, на думку студентів і педагогів, є спрямування педагогічних практик на набуття досвіду педагогічної взаємодії; використання сучасних педагогічних технологій; вивчення спецкурсу.

Зауважимо, що думки студентів та педагогів відносно деяких умов дещо різняться. Зокрема, наявність потреби завоювати авторитет студенти визначили як одну з головних умов, а педагоги, на їх думку, вважали ефективними умовами: розвиток педагогічної рефлексії; формування мотивів до педагогічної взаємодії та культури педагогічної взаємодії. Розбіжність думок студентів і педагогів стосовно важливості умов, що сприяють налагодженню педагогічної взаємодії в освітньому процесі, пояснюємо різними характеристиками респондентів, досвідом, рівнем підготовки.

Висновки. Враховуючи результати

опитування різних груп респондентів, зазначимо, що більшість опитаних не розуміє суті поняття «педагогічна взаємодія» та її значення, не усвідомлює важливості співробітництва і взаємодії всіх суб'єктів в освітньому процесі. Це, в свою чергу, свідчить про недостатній рівень їхньої готовності до педагогічної взаємодії. Результати опитування допомогли виявити найбільш ефективні форми навчально-виховної роботи, котрі сприяють успішному формуванню готовності студентів до педагогічної взаємодії: педагогічна практика, самоосвіта, участь у тренінгах, круглих столах та вивчення спецкурсу.

Враховуючи сучасний стан підготовки цих фахівців, робимо висновок про необхідність подальших досліджень щодо визначення та обґрунтування педагогічних умов формування готовності майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної взаємодії у професійній діяльності.

Література

1. Ткачук С. Актуальні проблеми професійної підготовки вчителя трудового навчання у вищих педагогічних навчальних закладах / Станіслав Ткачук // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. пр. УДПУ ім. П. Тичини. – Умань, 2014. – № 10. – С. 213-218.

2. Соловей В. В. Сутність технологічної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання / В. В. Соловей // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – К. – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – Вип. 19. – С. 480–485.

Реферат

Готовность будущих учителей трудового обучения к педагогическому взаимодействию

Ірина Андрощук,
*кандидат педагогических наук, доцент кафедры теории и методики
трудового и профессионального обучения
Хмельницкого национального университета*

КЛЮЧЕВЫЕ

СЛОВА:

педагогическое взаимодействие, учитель трудового обучения, преподаватель высшего учебного заведения, опросы, респондент, студенты.

В статье акцентировано внимание на важности налаживания конструктивного педагогического взаимодействия в образовательном процессе и необходимости изучения состояния подготовки будущих учителей трудового обучения к педагогическому взаимодействию. Представлены результаты опроса учителей трудового обучения, преподавателей высших учебных заведений, осуществляющих подготовку будущих учителей трудового обучения и студентов. Отмечено, что респонденты характеризуются разным стажем работы, научным званием, уровнем подготовки. С целью более глубокого изучения состояния подготовки будущих учителей, осуществлен анализ характеристик респондентов, которые принимали участие в опросе. Установлено, что значительное количество учителей трудового обучения, работающих сегодня в общеобразовательных учебных заведениях, не имеют соответствующего педагогического образования. По результатам опроса выяснилось, что преподаватели высших учебных заведений недостаточно осознают значение и сущность педагогического взаимодействия в образовательном процессе, не используют эффективные технологии профессиональной подготовки студентов, обеспечивающие формирование готовности будущих учителей трудового обучения к педагогическому взаимодействию. Выявлены основные причины, которые не позволяют эффективно осуществлять конструктивное педагогическое взаимодействие на основе сотрудничества в процессе подготовки будущих учителей трудового обучения и технологий: недостаточный уровень знаний о педагогическом взаимодействии и его особенностях; неумение организовывать сотрудничество; отсутствие потребности в налаживании педагогического взаимодействия; неумение анализировать свои действия и поступки, делать соответствующие выводы по устранению недостатков в профессиональной деятельности. Выяснено, что важными условиями, по мнению студентов и педагогов, которые способствуют налаживанию педагогического взаимодействия, является: направление педагогических практик на приобретение опыта педагогического взаимодействия; использование современных педагогических технологий; изучение спецкурса. Отмечено, что мнения студентов и педагогов несколько отличаются, что объясняется различными их характеристиками, условиями обучения и профессиональной деятельности.

Abstract

Readiness of future home economics and industrial arts teachers for pedagogical interaction

Iryna Androshchuk,

PhD., assistant professor of

*Department of theory and methodology employment and vocational training
Khmelnitsky National University*

KEY WORDS:

pedagogical interaction, home economics and industrial arts teacher, instructor, survey, respondent, students.

The importance of strengthening constructive pedagogical interaction in the educational process and the need for studying the state of future home economics and industrial arts teachers' training for pedagogical interaction have been emphasized in the paper. The results of a survey of home economics and industrial arts teachers and instructors who train future home economics and industrial arts teachers and students have been presented. It has been highlighted that respondents can have different length of service, academic status or professional level. The analysis of the respondents' characteristics has been performed so that the state of future teachers' training may be more profoundly studied. It has been found out that nowadays a significant amount of home economics and industrial arts teachers have not obtained appropriate teacher education. According to the survey results it has been proved that instructors do not fully comprehend the significance and essence of pedagogical interaction in the educational process and do not use effective technologies of professional student training that ensure the forming of future home economics and industrial arts teachers' readiness for pedagogical interaction. The main reasons not allowing to effectively perform constructive pedagogical interaction based on the cooperation during professional training of future home economics and industrial arts teachers have been defined. They are an insufficient level of knowledge of pedagogical interaction and the peculiarities of its strengthening; the inability to organize cooperation; the absence of need for strengthening pedagogical interaction; the inability to analyze one's own actions and draw necessary conclusions to eliminate flaws in professional activity. It has been found out that in teachers and students' opinion important conditions that would stipulate for strengthening pedagogical interaction are the orientation of teacher practice to obtaining experience in pedagogical interaction; the use of modern pedagogical technologies; the study of special courses. It has been indicated that teachers and students' opinions may vary that can be explained by their different characteristics and conditions of learning and professional activity.

References

1. Tkachuk S. Aktual`ni problemy profesijnoyi pidgotovky vchytelya trudovogo navchannya u vyshhyh pedagogichnyh navchal`nyh zakladax / Stanislav Tkachuk // Problemy pidgotovky suchasnogo vchytelya : zb. nauk. pr. UDPU im. P. Tychny. – Uman`, 2014. – # 10. – S. 213–218.
2. Solovej V. V. Sutnist` tehnologichnoyi pidgotovky majbutn`ogo vchytelya trudovogo navchannya / V. V. Solovej // Suchasni informacijni tehnologiyi ta innovacijni metody navchannya u pidgotovci fahivciv : metodologiya, teoriya, dosvid, problemy : zb. nauk. pr. – K. – Vinnycya : DOV «Vinnycya», 2008. – Vyp. 19. – S. 480–485.